

Artikeln bygger på material som är delvis omarbetat och har tidigare presenterats i tidningen Norrbottens-Kuriren år 2007. Materialet är tillställt författaren av Lillemor Nilsson, hemmahörande i Boden och aktiv kamratstödare hos Fredsbaskarna Sverige.

I skuggan av BA01

Man tenderar kanske ibland att först bara tänka på FN-bataljon BA01 och år 1993/1994 när insatsen i Bosnien-Hercegovina förs på tal och dess legandomspunne chef, överste Ulf Henricsson.

Ingens insats i någon annan mission är att förringa i något som helst avseende men tjugo år efter att krisen kulminerade i det forna Jugoslavien är det dags med en kort reflektion och tillbakablick på den svenska FN-insatsen JK01. En FN-insats som delvis kan ha glömts bort bland många andra missioner utom av de personer som tillhörde JK01 och som aldrig någonsin kommer att glömma denna tid. Man kan kanske fråga sig varför denna första svenska insats i det forna Jugoslavien inte har blivit mer omskriven.

Vissa tankar fanns under planeringsstadiet att JK01 skulle till omfattningen kunna uppgå till en bataljons storlek, eventuellt i samarbete med andra nationaliteter där den svenske översten Jan-Gunnar Isberg, numera brigadgeneral, skulle vara chef för bataljonen, men politiker och övriga höga beslutsfattare ville annorlunda. Styrkan kom slutligen att omfatta ett renodlat svenskt kompani istället, som nu leddes av major Jan Söderberg.

JK01

JK01 var nu ett högkvarterkompani (Vakt/TPT/Stab/UH) som blev stationerat i Sarajevo i mars/april 1992 för att övervaka konflikten Kroatien/Jugoslavien. Kriget i Bosnien-Hercegovina hade då ännu inte brutit ut i full skala.

Kort historisk bakgrund

I januari 1992 hade en mera bestående vapenvila inletts efter en överenskommelse kallad Sarajevoöverenskommelsen. I mars månad samma år, d v s 1992, förklarade sig Bosnien-Hercegovina självständigt efter en folkomröstning som bojkottats av serberna i Bosnien. Slovenien och Kroatien hade redan blivit självständiga efter kriget under sommaren och hösten 1991. Jugoslaviens sönderfall var nu ett fullbordat faktum. Den 21 februari 1992 hade FN:s säkerhetsråd antagit resolution 743¹ som beslutar om insättande av en fredsbevarande styrka, UNPROFOR. Styrkan grupperades i huvudsak i Kroatien, Bosnien-Hercegovina samt Makedonien.

Under 1992 bildades sektor Sarajevo och BH Command² vars uppgift var att skydda hjälpsändningarna. UNPROFOR:s uppgift är att säkerställa en demilitarisering av United Nations Protected Areas (UNPA), skydda befolkningen mot väpnade attacker och möjliggöra för flyktingar att under säkra former återvända hem.

I maj månad 1992 erkänner EG/EU Bosnien-Hercegovina som egen stat. Kriget bryter därmed ut i hela Bosnien-Hercegovina. Efter c:a två månaders fullt krig i Sarajevo dras JK01 ut ur Sarajevo och evakueras med hjälp av franska trupper.

Force Commander – evakueringen till Belgrad.

Man omgrupperar hela UNPROFOR:s högkvarter till Belgrad i Serbien vilket inte var så mycket bättre. Överstelöjtnant Rune Andersson från Halmstad ledde marschen från Sarajevo till Belgrad. Visserligen slapp man där direktverkande stridsvagnseld, granater o s v men Jugoslavien/Serbien var under sanktioner från FN och man placerade ett FN-högkvarter med militärpersonal mitt i ett område där hatet var stort mot FN. Efter ett par månader i denna miljö omgrupperades JK01 till Camp Pleso i Zagreb i Kroatien som senare blev huvudcamp för Jugoslavienmissionerna. Sammanfattningsvis två månader i Sarajevo följt av c:a två månader i Belgrad och ytterligare två månader i Zagreb.

JK01:s tid i Sarajevo/Jugoslavien

Lillemor Nilsson berättar att hon när hon anlände till Sarajevo den 10 mars, 1992 upplevde Sarajevos skrämmande förvandling. Då var Sarajevo fortfarande en fungerande europeisk storstad. Några veckor senare var den ett förvirrat kaos, behärskad av krypskyttar och omringad av serbiska förband som bombarderade stadskärnan med granater. Svenskarna såg från sin bisarra första parkett hur Sarajevo sköts sönder när inbördeskriget svepte fram.

Lillemor Nilsson var stabsassistent på JK01 och tillhörde den första skara FN-soldater som anlände. Det var hennes fjärde mission och hennes uppgift var att sätta upp ett fungerande högkvarter:

– Befolkningen välkomnade oss. De trodde inte att kriget skulle bryta ut när vi var där. Jag kunde röra mig fritt på gatorna, det var en fin stad. Men oroligheterna låg strax under ytan i hela landet och situationen blev allt mer spänd. Efter en månad flyttade FN-svenskarna till Rainbow Hotel som var ett före detta ålderdomshem. I källaren till det märkliga hotellet fanns stadens i särklass bästa skyddsrum. Det skulle komma väl till användning. Nu var situationen så kaotisk att vi inte kunde ta oss till arbetsplatserna utan att använda våra egna transporter. Vi tjejer fick inte heller gå ut utan manlig eskort.

Evakueringen

Lillemor fortsätter:

– Civiltbefolkningen, de vanliga invånarna i och kring Sarajevo, flydde. I tiggande skaror på jakt efter mat och varma kläder lämnade de sin stad utan att FN:s minimala bemanning hade den minsta möjlighet att hjälpa dem. Det utspelades scener som jag aldrig trott att jag skulle behöva uppleva. Inte ens under mission i Libanon har jag sett något liknande.

Här bygger man sig över ett hinder.

Hotel Rainbow – före och efter beskjutning.

För de gamla och mycket unga och deras anhöriga och för alla som måste stanna blev varje dag ett lotteri med livet som insats och vinst. Dolda krypskyttar sköt urskillningslöst på barn, kvinnor och män och FN-personalen såg hur gatorna tömdes under attackerna.

– Det slog mig ofta hur människorna ändå fortsatte att leva. En timme efter beskjutningen spelade barnen fotboll igen och de gamla satt i sina stolar och pratade.

– De serbiska styrkorna och krypskyttarna nöjde sig inte med att terrorisera civilbefolkningen. Det fanns starka krafter som helst såg att FN lämnade åt parterna att sköta inbördeskriget och aggressionen mot FN-soldaterna eskalerade. Vid några tillfällen kom beskjutningarna så nära att vi fick ta på skyddsutrustning och sätta oss på säkrare platser än våra rum eller gå till skyddsrummet. Granater damp ner i vår förläggning och flera av våra FN-fordon sattes i brand.

Droppen, rent säkerhetsmässigt, var då en granat damp ner i matsalen minuterna efter frukost. Som genom ett under hade samtliga hunnit resa sig och gå. En väldigt omskakande upplevelse, även om ingen skadades.

Bombträff i ett gemensamt samlingsrum.

Beslut fattas om evakuering. Efter att först ha tillbringat 48 timmar i skyddsrummet under serbisk beskjutning förflyttades Lillemor Nilsson och de andra svenskarna till Belgrad där det var lugnare. Inte ens i samband med den mest påfrestande

perioden i Sarajevo ångrar Lillemor sin insats.

– Man kan inte åka om man är rädd, men visst trodde jag att FN skulle respekteras på ett helt annat sätt, säger Lillemor Nilsson.

Avveckling var aldrig aktuell

– Chefen för stabskompaniet, major Jan Söderberg kunde inte heller han förutse den katastrofala utvecklingen och än mindre snabbheten i den. Det var verkligen tur att vi bodde så säkert, vi var väldigt lätt rustade och kunde inte göra annat än att skydda oss själva. Allt gick så fruktansvärt fort när oroligheterna började sprida sig. Trots det rådande krigstillståndet var en avveckling av JK01 aldrig aktuell.

Efter förflyttningen till Belgrad kunde kompaniet fortsätta att verka som det var tänkt. Men inte heller där var situationen enkel. I Sarajevo hade civilbefolkningen varit positiv till FN:s närvaro. Men i Belgrad och Zagreb var både serber och kroater så negativt inställda att svenskarna klädde sig ofta civilt under dels arbete och fritid för att inte röra upp känslorna.

– Jag har aldrig riktigt förstått varför de tyckte så illa om oss, trots att jag har funderat en hel del på det, säger Jan Söderberg.

Det bortglömda förbandet

– Rapporteringen om svenska insatser i före detta Jugoslavien har ofta handlat om de stora bataljonerna. Krigssituationer, enskilda spektakulära händelser och färgstarka ledare har lyfts fram, mindre förband, som till exempel JK 01, riskerar att glömmas bort. Vi kallas i många sammanhang **Det bortglömda förbandet**.

I själva verket skrevs det mer i utländsk press än i svensk om de livsfarliga förhållanden som svenskarna i JK01 levde under. Jan Söderberg avslutar med att säga att han känner flera personer som riskerade livet och som fortfarande känner sig lite åsidosatta.

Vid hemkomsten till Sverige är JK01 den första svenska styrka som fick en debriefing efter sina upplevelser.

Sammanställning och bearbetning: Lars Andersson

¹ FN-resolution 743 i säkerhetsrådet av den 21 februari 1992.
² Bosnian-Hercegovinian Command.

Försvarsmaktens medalj för Sårade i Strid (FMSiSM)

Försvarsmakten behöver din hjälp med att få fram namn på personer sårade i strid. Lämna in efterhand så behandlar Försvarsmakten det löpande. För medaljering under 2012 bör FM ha informationen senast i mars 2012 för att FM ska hinna med processen innan 29 maj. Om den kommer senare än så medaljerar vi naturligtvis under 2013 istället alternativt om det finns särskilda skäl vid annat tillfälle. Viktigt att så utförlig information som möjligt lämnas så att bedömningen enklare kan göras.

Skicka förslag till:
daniel.p.sandberg@mil.se
Förvaltare Daniel Sandberg
HKV/PERSS/Veteran-avdelningen
08-788 84 32

